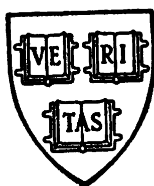

VE RI
TAS

ŽIVOT I RAD

ĆIVA FRANA GUNDULIĆA

i

KRATAK OPIS

POGLAVITIJEH ZGRADA DUBROVNIKA.

Uspomena

O OTKRIĆU GUNDULIĆEVA SPOMENIKA

u

Dubrovniku.

U Dubrovniku
Nakladom knjižarnice D. Pretnera
1893.

Ġivo Frana Gundulića

ŽIVOT I RAD

ĆIVA FRANA GUNDULIĆA

i

KRATAK OPIS

POGLAVITIJEH ZGRADA DUBROVNIKA.

Uspomena

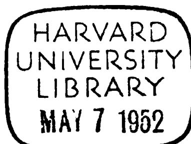
O OTKRIĆU GUNDULIĆEVA SPOMENIKA

u

Dubrovniku.

U Dubrovniku
Nakladom knjižarnice D. Pretnera
1893.

Tipografija D. Pretnera u Dubrovniku

Ǵivo Frana Gundulića *)

Ǵivo Frana Gundulića rodi se u Dubrovniku 8. Januara g. 1588. Otac mu bijaše Frano, te se i on, po dubrovačkom običaju, prozva Ǵivo Frana Gundulića. Za mater mu se ne zna, ali se sluti, da je bila plemenita roda, jer su plemići uzimali samo plemićke kćeri za žene. Kako je proživio svoje djetinstvo i u kojemu je duhu bio othranjen, ne napominju mu životopisci; ali da su mu brižljivi roditelji ucijepili u mlagjahno srce ljubav prama naukama i bogoljubnost, vidi se i odatle, što je spjevao tri pobožne pjesme i iz onoga hvale vrijednoga običaja, komu je do smrti vjeran ostao, te bi svake godine išao na bližnji otočić Daksu, da sprovede veliku nedjelju s redovnicima sv. Frana u obavljanju službe

*) V. *Slovinac* god. 1883, br. 36. Ovijem će se opisom čitaoci upoznati sa životom i djelima našega Gundulića; ali ko bi htio pobliže doprijeti do političke misli glavnoga pjesnikova djela, Osmanide, najviše Gundulićeve zasluge, kako je naime pjesnik vapio sjevernijem Slavenima, da oslobode od ropstva slavenski jug, treba da pročita njeke rasprave u Radovima Jugoslavenske Akademije prošlijeh godina (v. Radove 39, 46, 47, 50 i 52). Ta misao prati pjesnika preko cijele pjesme, a najviše se zrcali u sljedećoj alegoričnoj kitici, koja je kao sinteza glavne razgranjene misli:

Sv'jetlo sunce (Vladislave) sini, sini,
U vedrina' od istoka;
Tjeraj mjesec k noćnoj tmini,
Dan da svane s tvoga oka,

božije i u mudru razgovaranju. Još dječak dade se naš pjesnik, po običaju onoga vremena, na latinsko knjištvo, osobito pak na tako zvana *studia humaniora*, koja su u Dubrovniku cvala, a kasnije na filozofiju. Ko su mu bili učitelji, o tomu šute njegovi životopisci; ali pošto se zna, da je onda *humaniora* učio O. Silvestar Muzio, a filozofiju O. Ridolfo Ricasoli, oba jezuvite, nema dvojbe da ih je slušao i da su oni udarili temelj znanju, kojim se je u životu toli sjajno odlikovao. — U dvadesetoj godini svoga života posveti se državnijem naukama, kojim su se njekoji njegove krvi uprav proslavili. Tako na primjer otac mu bješe tako vješt državnik, da su ga Dubrovčani slali u zamršenijem poslovima kao poklisara na vanjske dvorove, osobito u Rim, Carigrad i Napulj. Jamačno je dakle da se je i naš pjesnik, znajući. da mu se sloboda i blagostanje domovine, osim ostalijeh stvari, najviše osniva na temeljitu znanju prava, primio toga nauka svom snagom svoga bistroga duha. To se vidi i odatle, što je obnašao prvu državnu čast, a ova se nije podjeljivala nego ljudima temeljita pravoslovnoga znanja i svestrane razboritosti.

Pripravivši se tako za državnu službu, koju su Dubrovčani, kao i stari još nepokvareni Rimljani, prije svega tražili i vrlo rado obavljali, oženi se u tridesetoj godini svoga života za Nikoletu Sjerkovićevu, kćer Šiška Sjerkovića, djevojku plemenita roda i osobitijeh duševnijeh vrlina. Ova ženidba ne samo da ga nije priječila u ispunjivanju gragjanskijeh dužnosti, nego ga je i poticala da razvije i drugu moć svoga duha, kojom se je još više proslavio, nu koju su državni poslovi nješto stezali, te nije mogla poletjeti prirogjenijem letom.

Bješe minulo već stoljeće i pô od kad su se slovinske vile već ne samo udomile u Dubrovnik, nego i podigle lijepijeh dvorova, te su u književnosti bile već tri dobe narodnoga razvitka.

Kako kod svakoga naroda, tako se je i u Dubrovniku najprije razvilo pjesništvo i to svagdje jednakijem načinom, iz narodnijeh pjesama. Ali kod drugijeh je naroda, izuzevši stare Grke, temelj bio slab, jer se iz njihove davnosti napominje samo njekoliko pjesama, pa ih nije ni ispjevao narod, nego pojedini pjevači, koji su zabavijali plemiće i velikaše; a u nas ima sila pjesama, koje su ispjevali ponajviše slijepci, nikli iz naroda. U jednu riječ, ostali su narodi progovorili djetinjijem jezikom, a naš ja zaorio jakijem glasom snažna mladića, jer su misli u našijem narodnijem pjesmama snažne, jedre i često uzvišene, koje se uznose do nebesa; ćućenja su naravska, nježna ujedno i žestoka, bez ikakve umjetnosti, kako su se u nepokvarenom srcu začela i odgojila; izraz je primjeren i mislima i ćućenju, ne razmazan, nego silan i gromovit. Ovakove su pjesme, koje nam je Vuk sačuvao, a ovakove su bile jamačno i dubrovačke, kojih je već u prastaro vrijeme, to jest prije XI. vijeka, bila tolika množina, da Luccari, govoreći u dubrovačkoj povjesnici o Neretvanima, pripovijeda, da je njeki njihov knez vrlo cijenio Dubrovčane, što su pjesmama proslavljivali čine slavenskijeh vladara. Ali ne samo u tomu pokaza se sila narodne dubrovačke mašte, već se raskrili i mnogo dalje, te ili se je ko vjenčao, ili što slavno ili sramotno učinio, odma bi se sastavilo njekoliko pjesama, od kojih su njeke sačuvane, te uzevši još amo tako rečene *kolende*, dokazuju silnu bujnost dubrovačkoga uma.

Na tomu čvrstomu temelju počeše razni pjesnici dizati veličanstvenu zgradu, koju su pjesnici Gundulićeve dobe dogradili i doresili. Prvi bijahu Gjore Držić, Šiško Minčetić, Mavro Vetranić i Nikola Dimitrić, te postaše na koncu 14. vijeka oci dubrovačkoga umjetnoga pjesništva. Okoristivši se umotvorima prosvijetljenijeh naroda, osobito Grka i Rimljana, ne bijahu zadovoljni tijesnijem krugom narodnijeh misli i izraza, već stadoše širiti granice umu, navraćajući ga ipak, koliko se je dalo, na narodni kalup. Što su u tomu nastojanju našli kod naroda, zadržaše zdušno, a za nove misli stvoriše novijeh riječi, ali još uvijek po duhu narodnoga jezika. Kao što je svaki tvor u početku više jak nego umjetan, tako su i prve nove misli našijeh pjesnika bile jače i silnije nego nježnije i dosjetnije, a izraz snažan i srčan, kao što je donosio duh pjesnika, a ne pravila umjetnosti. S toga se u njih nalazi više pogrešaka u jedinstvu čina i poregjenju misli, kakovijeh mana ima sve to manje u pjesnika kasnije dobe, a posve malo ili nikakovijeh u vještaka, umovanjem sasvijem uvježbanijeh. U jednu riječ ovi su pjesnici po narodnom prostaku pokrojili lijepo sukno, ali još po narodnom kroju, a ne po tugjijem uzorima.

Šesnaestoga vijeka posija vila umjetnica pjesničko polje mnogo boljijem sjemenom, iz koga iznikну množina pjesnika, dostojnijeh da se udome u prostranijem vilinjijem dvorovima. Imena su im zabilježena ne samo u povjesnici, nego i u srcu svakoga prosvijetljenoga rodoljuba, i jesu: Andrija Čubranović, Nikola Nalješković, Frano Lukarević, Marin Barešić, Dinko Ranjina, Šimun i Dinko Zlatarić, Savin i Frano Bobalinović, dva Miha Bunića, Andrija Sjerković, Stjepan Gučetić i Marijan Mažibradić. Svi ovi pjesnici pogjoše tra-

gom svojijeh predaka, ali ujedno gledahu ne samo što, nego i kako će što reći, te su im i djela umjetnija i jezik uglagjeniji i blagozvučniji. Ipak sve ostale daleko natkriliše Dinko Ranjina i Dinko Zlatarić, koji, proučivši tačno grčke, latinske i talijanske umotvore, pokušaše svoje sile u svakoj vrsti pjesništva, pa sinuše tolikijem uresom, da bi ih prije držao za vještake nego za početnike.

Dovle je bila doprla dubrovačka pjesnička vještina, kad je naš Gundulić oko g. 1610. stupio u kolo ovjenčanijeh glava, da pokaže novu stazu, kojom da se odsele udara. — Premda je bio, kako što mu djela glasno govore, vješt i grčkomu i latinskomu pjesništvu i premda je tačno poznavao djela cijele domaće prošlosti, ne htjede ipak da se za njima povede, ne iz ljubavi slave, da bude početnik nove dobe, nego što mu je, kao čovjeku uglagjena ukusa i tanka sluha, više godila milina nove književnosti, koja je onda razlijevala na sve strane miris svoga punoga cvijeća. Talijanski mu pjesnici tako omilješe, da je u svomu prvomu ushitu preveo cijeli Tassov: *Gerusalemme liberata*, slabu dramu: *Filli in Sciro* grofa Ubalda Bonarelli i još slabiju pjesmu: *L' amante timido* Jerolima Preti. U tomu nastojanju i u vitkosti našega jezika valja tražiti vrutak svijeh njegovijeh krasota i milina, ali odatle potiče mu i ono prekamikanje, ono bajno prevršenje svake mjere, bez koje i milina postaje dosadna.

Ko pozna povjesnicu talijanske književnosti znaće, da je umni pjesnik Tasso, slomivši verige pravila, što ih je Aristotel umjetnicima naznačio, poletio novijem smjelijem letom, uznoseći se na tankijem krilima svoje mašte do one visine, do koje ukočena tromost navedenijeh pravila nije mogla ni-

kako doprijeti. Da se je u tomu letu katkad više zamahnu nego što ga je oko ljudi, kojim je ipak pjevao, moglo motriti, te da je, pored svijeh lijepijeh svojstava, više puta zalutao, lako će uvidjeti ko znade, kamo može zavesti mašta, kad se uma otrese. Jer mjesto ozbiljnijeh, umjerenijeh i naravi shodnijeh misli uvedene su dijelom razmazane, pretjerane i utvorene; jasni i čedni slog zamijeni se nješto zamršenijim i smjelijim; sila se riječi žrtvova blagoglasnoj slaboći. S toga je kritika prozvala ovo doba dobom romantičizma i pokvarena ukusa.

Tako je i Gundulić prigrlio taj slatki način, te bi bio i u mislima, kao i njegov ljubimac, posrnuo, da ga nije spasila narav slavenskoga duha, koji, budući srodan istočnomu, može se i bez štete nješto više uznijeti, nego što je zapadu dopušteno. Nu glede stiha i blagoglasja jezika ako i priznajemo, da je i jedno i drugo dotjerao do vrhunca savršenstva, ipak se vidi, da se je odviše udaljio od staze, koju zovemo srednjom. — Jer, ako je istina, da čovjek sve stvari izriče onako, kako im narav donosi: vesele brzo i vatreno, žalosne lagano i plačno, ozbiljne otegnuto i važno, jasno je, da i u pjesništvu valja da svaka od ovijeh vrsta ima svoj posebni način, svoje posebno mjerilo. Tako su Grci i Rimljani pjevali epos eksametrom, elegiju eksametrom i pentametrom, ljubav pokraćenijem mjerilom u odama; tako su i prije Gundulića pjevali ozbiljne čine u drami desetercem, a ljubav nježnu i laganu kratkijem i veselijem osmercem.

Gundulić pako, popevši se na uzvišenije mjesto, pregledao je cijelu prošlost, svojski je uvažio, pa zabacio kao neshodnu. Budući nježne ćudi i tanka uglagjena sluha, tako mu omili lagani osmerac, da ga je uveo ne samo u ozbiljnu dra-

mu, nego i u uzvišenu epopeju. Pa i ti okovi činjahu mu se prelagani, te, kao da bi hotio pokazati, kolik teret može podnositi njegov silni duh, uze slagati prvi stih s trećijem, a drugi s četvrtijem. Tim je lišio epopeju one ozbiljnosti i važnosti, koja je po naravi ide; slog je učinio nješto nerazgovjetnim; iz jezika je izbacio sve one prekrasne narodne riječi, koje, jer imaju više od četiri sloga, nijesu mu mogle unići u stih, a slaganjem je naprtio pretežak teret i sebi i svojijem sljedbenicima, koji su se za njim poveli. Jer, ako se je nedohitnom silom svoga uma i tako vješto kretao u tijem tijesnijem klancima, kao da ide prostranijem i ravnijem poljem, čini se ipak, da je više puta zbog kratkoće stiha i teška sloga morao žrtvovati mnoge ljepše i izvršenije misli, što se može vidjeti po njekoliko kitica, koje su više zapredene nego spletene. A što da rečemo o njegovijem sljedbenicima? Osim Palmotića, Gjorgjića i može biti još gdjekojega, koji su znali vladati i stihom i mislima, ostali su samo pazili kako, a ne što će reći, te imamo silu stihotvoraca, a malo mislilaca i pjesnika. — Appendini, koji je vješto opisao Gundulićev život, veli, da je on odabrao osmerac s toga što je, proučivši tačno svoj narodni jezik, uvidio, da uzvišene i važne misli treba u kratko izricati, jer da inače gube silu i jakost. Ali ako to i dopustimo, pa još i to dodamo, da je naš jezik dosta kratak, mislimo da se to može izvesti i u desetercu, što nam dokazuju i narodne pjesme i Mažuranić u *Čengić-Agi*, i da ima povećijeh misli, koje se u kratko ne daju izreći, te da je deseterac već i s toga za epopeju shodniji i prikladniji.

I glede jezika nije mogao naš pjesnik da odoli talijanskoj milini, te je prije svega nastojao, da mu bude blagogla-

san. S toga je od starijeh riječi zadržao kraće i blagoglasnije, a zabacio dulje i tvrgje; iz slogova, koji su svršivali na dva suglasnika, izbacio je zadnji; pridavnike je pomekšavao poput samostavnika; u jednu riječ jezik je dotle navraćao, prekrajao i obrazovao, dok nije postigao onu savršenu mekotu, kojoj se sada čudimo. — Ali i ako je blagoglasje lijepo svojstvo jezika, pretjerano mu ipak škodi, jer ga odvraća od naravi, koja je od svega najsavršenija i najljepša. Lijepo je čuti slatku riječ, kojom se živo izrazuje *žuborenje* potočića, *rominjanje* kišice, *sujenje* povjetarca; ali je lijepo čuti i tvrgje glasove, kojima se izrazuje čin u naravi tvrd i oštar, kano *grmljavina*, *praskanje*, *prăsak*, *gruvanje*, *trijeskanje*, *vrcanje*, *hrskanje*. Jer je u naravi vječno pravilo, da je sve samo na svom mjestu dobro i lijepo, te, kao što ima u njoj mekijeh i tvrdijeh zvukova, tako i jezik, koji hoće da bude lijep, to jest naravi shodan, treba da ima njeki naravski razmjer izmegju mekijeh i tvrdijeh riječi. To pako sastoji u tomu, da jezik, koji nije drugo nego oponašanje naravi, ima meku riječ uprav za onu stvar, koja je u naravi meka, mila, ugodna, a tvrdu za onu, koja je tvrda. O tom se mjeri mekota i tvrdina jezika, te se na primjer talijanski jezik za to zove mekan, što ima meke riječi i za pojave tvrde u naravi, a njemački tvrd, što i meke pojave tvrgje izrazuje; naš pako jezik, budući da se u tomu bliže primiče naravi, ljepši je po tome od oba svoja takmaca. S toga je Gundulić, što je odviše nastojao oko miline, izgubio nješto od one ozbiljnosti, važnosti i jedre sile, kojom se odlikuje Čengić-Aga. Ima i on izraza jedrijeh i silnijeh, ali valja priznati, da su to izuzeci, te da mu je jezik u opće liričan, pa u toj struci pravi vječni uzor. Ovoliko budi rečeno o Gun-

dulićevu jeziku s estetičkoga gledišta; o drugijem njegovijem svojstvima, koja se imaju takogjer pripisati ponajviše težnji za talijanskom tobožnjom izvrsnosti, govorićemo na drugom mjestu.

Naznačivši tako Gundulić novu stazu, zaputi se u društvu starijeh vještaka i savremenika, kojih su mu misli i djela uvijek treptjela pred očima, te zavrnu onijem putem, kojim se je i prije i u njegovo doba hodilo.

Otkad su se vile umjetnice prenule iz dubeka sna, nijesu mogle za dugo razviti toliko sila, da bi se mogle uznijeti na najviši vrhunac pjesničke vještine, to jest na pisanje drama. Ali prije Gundulića dogodi se, da su njekoji vještaci, ugledavši se u grčke uzore, počeli nastojati, nebi li i u tomu uspjeli, te se pojavi njekoliko dramatika, ako ne savršenijeh a ono jamačno dobrijeh početnika. Ovi su ujedno nastojali i da im se dovedu na pozorište u uglagjenom Dubrovniku igre ili prevedene ili izvorno sastavljene. Da još silnije potakne tu plemenitu vatru, prevagjao je Gundulić i sastavljao nove igre i prestavljao ih u društvu drugijeh odličnijeh mladića, te tako plemenitijem i svakako ugodnijem zabavama mnogo koristio.

Zadovoljivši ovoj potrebi svojijeh gragjana, povrati se sam u se, te, našavši što mu je mati u mlagjahno srce usadila, sa svom se snagom svoga neumornoga duha obori na prevagjanje: *Davidovijeh psalama*, to jest pokornijeh pjesama, te, čim su g. 1620. ugledali svijet u Mlecima kod Marka Ginami, pribaviše mu veliku slavu.

Dvije godine dana iza toga objelodani u istom mjestu izvornu pjesmu: *Suze sina razmetnoga*, kojoj su se i glede pobožnoga duha i učenosti i uzvišenosti i uglagjenosti vrli pje-

snici (Gjorgjić veli o toj pjesmi: *nihil esse pictius*) — naklonili. S toga je to djeoce i ugledalo više puta svijetlo.

Godine 1621. štampa u Rimu pjesan: *O veličanstvu Božijemu*, u kojoj je kratko, umno i uzvišeno razvio nauk naše vjere. — Zatim turi u svijet pjesan: *U slavu Ferdinanda* II. velikoga toskanskoga vojvode, koga je Marin Gundulić, rogjak i savremenik našega pjesnika, jezuvit vrlo učen, učio tri godine naški; odakle se jasno vidi, koliko su Talijani onda štovali i cijenili naš jezik.

Ali se najviše proslavi naš pjesnik svojim *Osmanom*, komu su i savremenici i potomci prorekli neumrlost. Kao što se čovjek, koji se tek uči plivati, drži pličine a uvježban otisne se u morsku pučinu, tako i Gundulić, pošto se učvrsti u manjijem pjesmama, htjede da pokaže, što mu mogu sile u najvećemu naporu, te zače misao o epopeji u narodnom jeziku. Misleći, odakle da uzme gradivo, koje bi bilo ne samo prama uzvišenoj vrsti pjesništva, nego i shodno za proslavljenje slavenskoga naroda, a osobito njegova ljubljenoga grada Dubrovnika, pade mu na um rat, koji se zametne g. 1621. izmegju Poljaka i Turaka i o kojem se još mnogo pripovijedaše, te naumi splesti vijenac neuvehle slave i sebi i svomu narodu.

Odatle poče odma po Osmanovoj smrti sastavljati svoje djelo; ali prepriječen državnijem i obiteljskijem poslovima i što je djelo imalo postati veliko, krasno i zanimivo, doče ga tek malo prije smrti. Bio je stoprv navršio 50. godinu svoga neumornoga i preslavnoga života, kad se iznenada tako teško razboli od protisli, da mu nije bilo više pomoći. Ćuteći da mu se približava zadnja ura, htjede onako umrijeti, kao što je živio, te primi svetotajstva umirućijeh i prestavi se u Go-

spodu 8. dećembra g. 1638., ostavivši kreposnu ženu sa tri sina, oko kojih je ona sve do svoje smrti brižljivo nastojala. — Frano najstariji, prešavši u austrijsku vojsku, postade maršalom; Jero pade kao pukovnik u opstupu grada Barćelone, a najmlagji Šiško, koji je bio vrstan pjesnik, umrije kod kuće g. 1682. kao knez republike.

Komu je Gundulić ostavio svoj rukopis, ne napominju pisci; nu budući da mu je sin Šiško bio valjan pjesnik, po svoj ga je prilici on čuvao i prijateljima davao, da ga prepisuju. Tako je tečajem vremena postalo više prijepisa, a nikomu nije na um palo, da objelodani to slavno djelo. Tek na svršetku 18. vijeka nagje se pobožna i zahvalna duša, Luka Ivanov Volanti, te stade skupljati razne rukopise, da to djelo što tačnije iznese na javnost. Radio je punanijeh 20 godina, nu, prije nego ga doče, umrije, ostavivši tačno izvješće, što je našao i kako je postupao. Evo dakle što on kaže:

„Spremih se na posao, da Osmana objelodanim, i učini mi se na prvi pogled, da ću to lasno izvesti, što sam imao pri ruci mnogo rukopisa, po kojim bi se moglo sastaviti ispravljeno izdanje. Nu tek što se primih posla, opazih, da sam se ljuto prevario, jer uvidjeh, da su svi rukopisi na više mjesta tako iskvareni i preobraženi, da nije bilo niti sloga niti smisla. Pa ne samo da je bilo mnogo pogrešaka glede riječi ili zlo razumljenijeh ili rgjavo prepisanijeh, te s toga drugijem samovoljno zamijenjenijeh, nego je bilo i više kitica nešto posve izostavljenijeh, nešto umetnutijeh, nešto premještenijeh, a povjesnica i zemljopis bijahu tako poremećeni, da bi bio i najučeniji spisatelj dvojio, hoće li ikad iz te smjese sastaviti što valjano.

„No jedini način, kojim se mogah poslužiti, da uredim taku smjesu, bijaše prispodabljanje svijeh rukopisa, koje sam dobavio, i tako sam jednu kiticu ispravio po ovomu, drugu po drugomu rukopisu; pa budući da mi ni to nije dotjecalo, morao sam se utjecati povjesnici, da mi pokaže, što je Gundulićevu mnjenju shodnije. Upotrebivši ovaku marljivost, scijenim, da mi je pošlo za rukom sve tako urediti, da ima sloga i smisla, te da sam ispunio, što se je moglo očekivati od tako ispremiješana i iskvarena djela."

Ovako govori slavni Volanti, koji nezadovoljan što je, tako rekući, tekst na novo stvorio, uresi djelo mnogijem i važnijem opaskama, koje nam i danas mnogo olakšavaju razumljenje.

O vanjskomu uregjenju Osmana ragja se još jedno važno pitanje: Je li Gundulić sastavio ona dva pjevanja, kojih danas nema, i ako jest, kako su izginula? — Za odgovor na ta pitanja, budući da se ne može ništa jamačno kazati, imamo dvije gatnje: jednu O. Serafina Crijevića, koji veli, da je Gundulić objelodanio svoje djelo god. 1621. u 20 pjevanja, ali da je državna oblast uništila 14. i 15. jer se u njima Turci nesmotreno kore; — a drugu Appendinijevu, da je Gundulić u onijem pjevanjima imao živahno opisati, kako je na mladoga Osmana djelovao pogled lijepijeh ropkinja, koje mu je Kizlar-aga doveo, a osobito dražesne Sunčanice, pa i ljubav izmegju njega i Sokolice, zatim dragovanje Krunoslave i Korevskoga u tamnici, te, budući bogobojan, da ih je malo prije smrti sam uništio. — Crijevićevu gatnju temeljito pobija isti Appendini, a Appendinijevu ostavljamo, ne izričući o njoj suda, već navodimo što je u tome pouzdano. U rukopisima od god. 1648. i 1652. na mjestu, gdje bi imala biti

ona dva pjevanja, nalazi se napisano, *da se nijesu našla po pjesnikovoj smrti.* Odatle se vidi, da nije osnovano mnjenje, da su propala u trešnji god. 1667.

Da se ta velika nestašica u djelu nadopuni, primi se posla Petar Sjerković, unuk po mlijeku našega pjesnika, te ispjeva ta dva pjevanja na opću zadovoljnost svojijeh zemljaka, i doda u stihovima sadržaj svakoga pjevanja.

U četrnaestom pjevanju opjeva Sjerković, kako je na Osmana djelovao vid krasnijeh robinjica, što mu ih je Kizlar-aga po istoku sakupio; kako je Osman, ganut srdačnom prošnjom, pustio Sunčanicu, da se povrati svomu domu, i kako je Krunoslava u tamnici spoznala Korevskoga. U petnaestom pjevanju pjeva, kako je Ali-paša, carski poslanik, javio caru, da su Poljaci ugovorili mir pod raznijem uvjetima, a najglavniji da je sloboda Korevskoga, koga Osman, odabravši za ženu Sokolicu, da mu se taj dan i velikodušjem proslavi, pusti slobodna s Krunoslavom, zatim zapovjedi, da se sve spremi za istočni put. — Sudeći po cijelomu djelu, vidi se, da je stvar dobro obrana, jer uprav ovo manjka kao most preko rijeke ostalijeh pjevanja. Ali što se tiče Korevskoga, pjesnik se nije, ne znam zašto, držao istine, jer iz povjesnice se znade, da je on u tamnici zadavljen. Da mu je to kao pjesniku išlo u račun, ne bi mu zamjerili, ali ovako se iznevjeri povjesnici, koje se je Gundulić, koliko mu bijaše moguće, vjerno držao, i ote svu pjesničku važnost činu. I Sunčanicu izbavlja pjesnik na posve nepjesnički način, te se po tom vidi, da nije tvorna duha. U izrazu se je prilično približio Gunduliću, ali nema vatre ni pjesničkoga poleta, koji upravo Gundulića čini Gundulićem. Slog mu je, bilo od naravi, bilo što je hotio da se približi Gunduliću, sličan osta-

lomu djelu. U jednu riječ Sjerkovićeva pjevanja ne zadovoljuju tako, da ne bi poželjeli, da nam se gubitak izvornika bolje nadoknadi. Ovaj gubitak nadomjesti Ivan Mažuranić, pjesnik po naravi i umjetnosti. — Ovaj nam opisuje istu stvar, samo što je nješto drukčije uredio, a čini nam se priličnije. O Korevskom, držeći se povjesnice, sačuva pjesničku važnost čina, koji umnožava tursku smeću, pa i tim i žalosnijem udesom Korevskoga ide bolje u račun. Oslobodi Sunčanicu na čudan, ali kod Turaka običan način, podade mu toliko tvorne i pjesničke sile, koliko mu je njegov takmac oduze. Mažuranićeva je Sunčanica upravo pjesničko dijete, a Sjerkovićeva navadan pojav u naravi. — Misli su se Mažuranićeve tako visoko zamahnule, da se u nebeskijem visinama s Gundulićevijem sretno upliću. Prekrasan je u tom pogledu početak četrnaestoga pjevanja, a i ostale misli tamo amo vrlo zgodno razasute, koje nam u istijem okovima oponašanja pokazuju posve slobodna i vješta umjetnika. — Slog je primjeren stvarima: u ozbiljnijem muževan, a u nježnijem mio. U tvorenju stihova, premda pokazuje veliku vještinu, nije ipak posve dohvatio Gundulića, možda za to, što je ovaj sadio svoje sjeme, a onaj presagjivao tugje bilje.

O jeziku premda je Mažuranić dobro znao, što je u Gundulića valjano što li rgjavo, slijedio ga je ipak u svemu, jer je hotio da mu bude što sličniji, pa je to postigao tako savršeno, da bi ova dva pjevanja držali za plod Gundulićeva uma i pera, kad ne bi znali, kako i kad su sastavljena. U jednu riječ Mažuranić je Sjerkovića daleko natkrilio, a Gundulića dosta sretno dohvatio, i tako pokazao, da bi se i sada mogle poroditi Osmanide, da krila našijeh pjesnika ne pritiže olovo ozbiljnijeh poslova.

Teško je odlučiti, u koju vrstu pjesništva ide Osman, jer početak, položaj glavnijeh lica, mnogobrojni umeci i izraz su lirični, a hrabri čini Vladislava i Osmana, koji se prigodimice navode, opominju, da bi imao biti epos. Mi ga, slijedeći mnjenje starijeh i novijeh sudaca, držimo za ovo posljednje, pa o takovu hoćemo i da govorimo. Sastavljajući to djelo, pjesnik se nije držao pravila, koja je Aristotel naznačio, a kasnije Oracije umno preradio u poslanici Pizonima. Nu u tomu ga ne možemo koriti, znajući, da se svaka stvar može motriti s različitijeh gledišta i da se do jedne istine može doprijeti raznijem putima. Ali se od svakoga umjetnika pravom traži, da izrazi što vjernije narav, koja treba da mu je prvi uzor. Ako su pako njekoja pravila takova, da samo po njima možemo ostati vjerni naravi, umjetniku nije prosto mijenjati ih po svojemu načinu. Po tome je Gundulić, zabacivši hotimice rečena pravila, na njekojim mjestima nješto posrnuo. Najprije se ne mogu u Osmanu odobriti one kitice, kojijem pjesnik, crtajući sadržaj djela, odviše napinje pozornost čitateljevu; jer, ako se u svagdanjemu životu teško podnosi obećanje koga povjesnika, da će nješto lijepo pripovijedati, koliko se više ima zamjeriti umjetniku, koji je svoje djelo tako sjajno i uzvišeno počeo, da se kasnije ne može ni do onolike visine domahati, kamo li je natkriliti?

Pjesma nema pravoga središta, oko koga da se sve vrti i kreće, jer bi se po naslovu i smjeru sudilo, da je Osman junak eposa, a po opisu hrabrijeh čina, koji se često na dugo snuju, rekao bi Vladislava, koji je tako uzvišen, da ne može biti manji od Osmana. Tim je pjesnik izgubio jedinstvo, što je ipak posve potrebito svakomu ljudskomu tvoru. Kaznačić, opisujući život Gundulićev, veli, da je Vladislava

s toga tako uzveličao, što kao pjesnik nije mu smio skinuti čare slave, kojim ga je kao dobitnika svijet obavio. Zatim dodaje, da je Vladislav velik djelom, a Osman mukom, te da se tim jedinstvo djela ne obara. Ali mi tvrdimo, da u Osmanu imaju dva središta. Nu budući da pjesniku nijesu si ova bila dosta plodna činima, izumi više umetaka, od kojih se jedni vrte oko Vladislava, drugi oko Osmana. Ovi, ako i jesu vrlo različiti, ipak su tako vješto spojeni njekom tajnom umjetnosti sa svojim stožerima, kao da su se skupa srasli. Ovako Gundulić, nemajući golemijeh stijena, sastavi iz malijeh kamenčića zgradu, koja je vrlo slična mozajiku, pa u tomu pokaza tvornu silu svoga duha i zasluži slavu, kojom ga je svijet obasuo. — Od ovijeh umetaka njekoje je sam izumio, kao Korevskoga, Sokolicu, Varšavski dvor itd., a njekoje pozajmio od svojih talijanskijeh ljubimaca; jer, kao što isti Kaznačić priznaje, bitka je Krunoslave i Sokolice vrlo nalik na borbu Bradamanta s Marfisom u Orlandu.

Sve ovo, osim njekojih umetaka, koje je obavio prekrasnom romantikom, nadahnu bogoljubnijem duhom, kojim je i sam disao, pa to je, rekao bi, glavna misao, prepletena kao nit kroz cijelo djelo. To se vidi ne samo iz prekrasnoga i uzvišenoga početka, nego i iz svijeh gotovo uvoda svakoga pjevanja, pa i iz cijeloga djela. Tim postade pravom duševnom hranom krstjanske mladeži, kojoj je ovo izdanje osobito namijenjeno. — U razgovorima i dogovorima turskijem, premda ih je, tjeran silom umjetnosti, nješto previsoko napeo i pretanko spleo, otkri svu dubinu državne mudrosti, te se tim potpuno potvrgjuje naš sud, koji smo o njemu u tom pogledu na više izrekli. — U velike smo mu zahvalni, što nam je ne samo stavio pred oči skoro sva važnija

grčka mjesta i povjesnicu toga slavnoga naroda, skopčanu s njima, nego i potanko izbrojio gotovo sve hrabre čine našijeh pradjedova. Tim, pa i što je tačno opisao domaći život naše braće Poljaka i slavna djela njihovijeh najglasovitijeh kraljeva, postade Osman općijem blagom cjelokupnoga slavenstva, te je čudo, kako se je jasno razvila ova novija misao u njegovoj rodoljubnoj duši. Iz Osmana se vidi, da su se Dubrovčani i Poljaci bolje poznavali, nego što to danas biva megju braćom jedne krvi. Jednom riječi Osman je u povjesničkom i zemljopisnom pogledu neiscrpivo blago, te smo tvrdo uvjereni, da će ga svaki rodoljub marljivo i radosno pobirati za svoju potrebu.

Moramo se čuditi neizmijernoj bujnosti i tvornoj sili Gundulićeve mašte. Jer ako i ne gledamo, kako je, regbi, iz ničesa stvorio onaj divni svijet, kojim svak sa slasti prolazi, kolika je ondje množina različitijeh misli, kolika opet istijeh prerazličito izrečenijeh, — rekao bi, da se je pred tobom razlila neizmijerna pučina, koju ćeš na malenom čamcu svoga dohita mučno prebroditi. Ako ima pjesnika, koji su u plodnosti prama njemu, ali jačijeh teško da ćeš naći. Ovo je prava veličina, do koje ne može briznuti ijed niti najumnije zavisti.

Misli su izražene jezikom, koji se je uzdignuo nebu pod oblake, i rasvijetljene plamenom figurâ i tropâ, raspirenijem ponajviše na narodnomu ognjištu. U tom pogledu nema mu prigovora, osim što je, ostavivši djelo neuglagjeno, njekoje trope preveć često upotrebljavao, kao onaj o *suncu i mjesecu*.

Naći ćeš u njemu i tako rečenu igru misli i riječi, kojih ima na sreću samo toliko, koliko je potrebito, da te razblaže i ushite. — Izraz je sasvim liričan, a malo je kad

prama važnosti činâ, koji se opisuju. Od svijeh prizora najbolji je u tom pogledu onaj o *paklu*, gdje se izraz sa činom tako sretno natječe, da ga gotovo natkriljuje.

U tvorenju stihova nije još niko nadletio Gundulića, ili gledao različitost slogova, ili lakoću izraza, ili okruglost stihova, ili uglagjenost kitica. Što su njekoje hrapave, to se îma pripisati nješto teškoći slogova a nješto tomu, što je pjesnika smrt prepriječila, da djelo konačno ne ugladi.

Gundulić je za čudo poznavao sasvim dobro jezik. Za čudo, jer u tijesnomu krugu rodnoga mu grada, na koji je već bila talijanština vrlo moćno djelovala, nije imao pri ruci niti toliko narodnijeh pjesama, niti ostalijeh slavenskijeh narječja, niti, što je najvažnije, toliko učenijeh jezikoslovnijeh djela. Ovaj dakle osobiti pojav ima se pripisati njegovu bistromu umu pa i marljivosti, kojom je poput čele pobirao što je bilo dobro i valjano. Tako je vrlo vješto stvorio mnogo novijeh riječi, stežući ih silom shodnijeh dočetaka, a ne razvlačeći ih nenarodnijem stapanjem više riječi. Isto je tako izumio mnogo frazâ, koje njekako na našku zanose, tako da ih rado zagrljujemo kao svoje. Što pako nije svagdje uspio, tim mu se je manje čuditi, što ga je sila talijanskoga duha, kojim su se učene glave onda mnogo bavile, navraćala i proti njegovoj volji na svoje polje. Trag se toga duha može vidjeti u cijelom djelu. Tako ima mnogo izraza čisto talijanskijeh: zamjenica *svoj i njegov* uzima se često po talijanski; prijedlog *od* nalazi se kao i talijanski *di* gotovo pred svijem genetivima; pasivna je rečenica, koju naš jezik slabo podnosi, mah preotela. Tako sagradi Gundulić *Osmana*, koji, ako i nije omjeren o pravilima epopeje, postiže ipak svoju svrhu, da uči i zabavlja. S Osmanom je spojio sam Gundulić svo-

neumrlost, pa se nije prevario, jer evo ime mu već tri ijeka vjekuje kod jednokrvne braće, a i vjekovaće, dok bu- e slavenskoga naroda.

DJELA ĆIVA FRANA GUNDULIĆA:

1) izvorna:

1. Pjesance o veličanstvu Božijemu.
2. Suze sina razmetnoga.
3. Arijadna
4. Proserpina ugrabljena
5. Dubravka
6. Galatea
7. Dijana
8. Armida
9. Posvetilište ljuveno
10. Ćerere
11. Kleopatra
12. Adon
13. Koraljka

(3.–13.: Drame)

14. U slavu Ferdinanda II. velikoga vojvode od Toskane.
15. U smrt Marije Kalandrice.
16. Osman.

2) prevedena:

17. Sedam pjesni pokornijeh.
18. Filida od Skira.
19. Ljubovnik sramežljiv.
20. Jeruzolim oslobogjen.

GUNDULIĆEV SPOMENIK
U DUBROVNIKU.

Ima već njekoliko godina, otkada se je u Dubrovniku začela plemenita misao, da se podigne dostojan spomenik najvišemu našemu pjesniku i velikomu sinu ovoga grada, *Ǵivu Frana Gunduliću*. I zbilja u sjednici općinskoga vijeća 9. marča 1880. bi odlučeno, da se imenuje odbor od pet osoba, koji će proučiti, gdje bi se mogao i kako podignuti rečeni spomenik i kako bi se mogla nabaviti potrebita srestva. Ovaj odbor, imenovan u istoj sjednici, nastojao je, da se ta slava proslavi 8. januara 1888, kad se je vršila 300. obljetnica od pjesnikova porogjenja; ali se sve nastojanje izjalovi radi mnogobrojnijeh teškoća, koje su priječile da se ova misao izvede. Zato, da se ipak dijelom oduže Dubrovčani Gunduliću i da ne puste da ta prigoda progje u mûku, Općinsko Vijeće udari na njegovu uspomenu u crkvi našijeh Dominikanaca *) mramornu ploču, koja bi svečano otkrivena dne 8. januara 1888. uza Sv. misu, prigodno slovo i polaganje vijenaca, dok je mnoštvo puka bilo navrvjelo u crkvu.

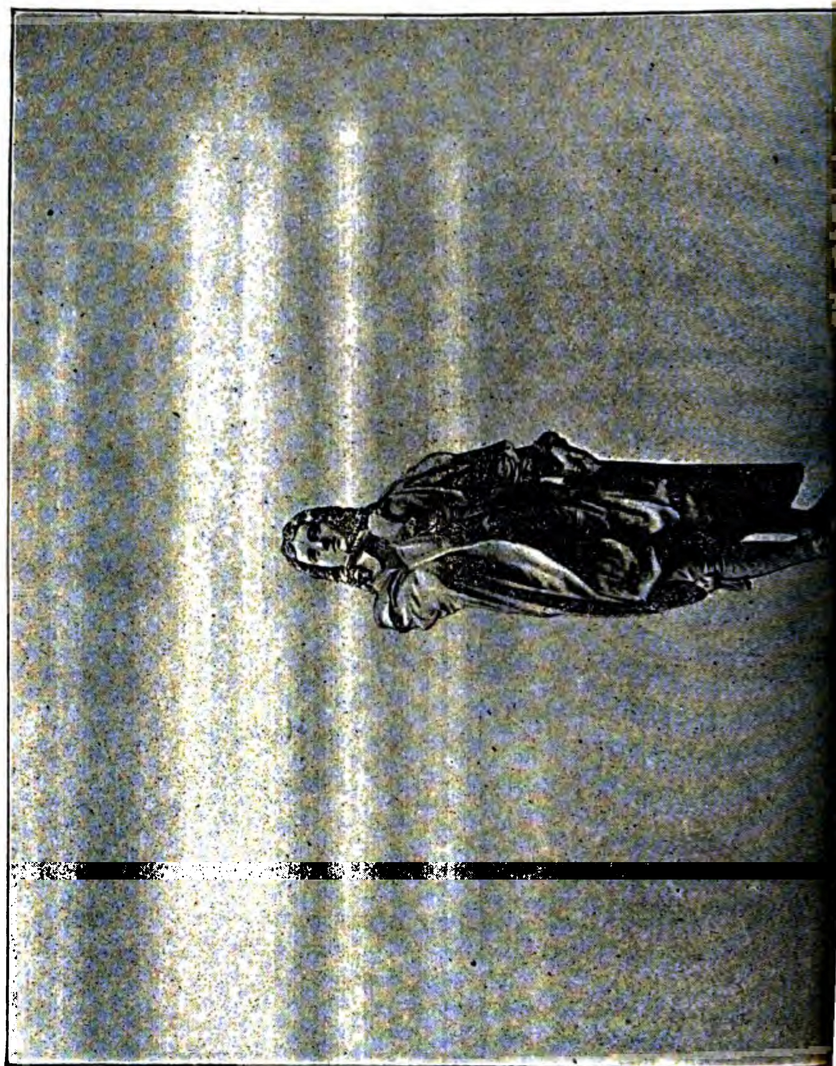
Ploča je u crkvenom zidu s desne strane, a na njoj se čita sljedeći natpis:

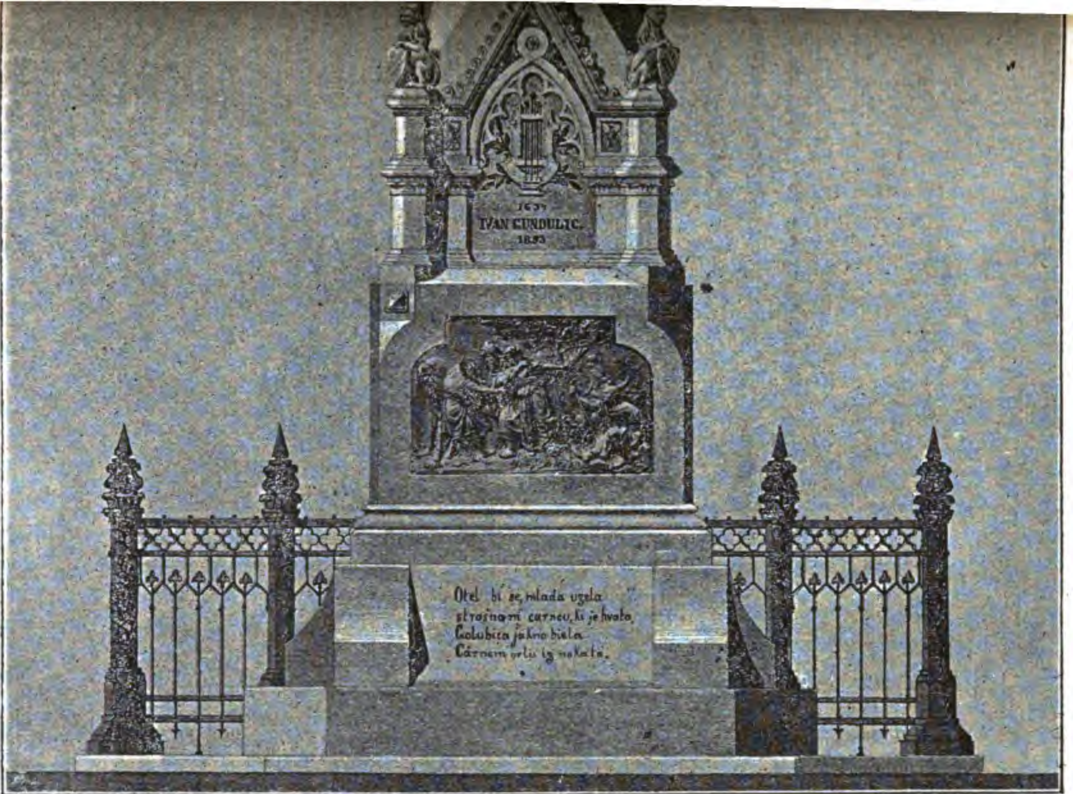
---

*) Jer se je mislilo, da je pokopan u toj crkvi; nu sada se je doznalo, da nije nego u crkvi naše Male Braće, pošto se je iznašla ovijeh dana bilješka u knjizi mrtvijeh, koja do slova glasi ovako:

Folio 15. Libr. Mort. N. 274.
Adi 10 Xbre 1638.

Sig.r Gio: Francesco di Gondola morì di Febre stete amalato gni 14 d' età d' anni 42 incirca hebbe tutti i sacramenti. Fu sepolto a S.to Fran.co T Grande. *P. D. Stefano di Luca.*

GUNDULIĆEV SPOMENIK U DUBROVNIKU

JOANNI · FRANC · GONDOLAE
RHACUSINO
TRECENTESIMUM · DIEM · ANNIVERSARIUM
AB · EIUS · ORTU
CELEBRANTES
A · D · VI · ID · IAN · MDCCCLXXXVIII
CIVES
P.

Nu ovaj čedni spomenik nije mogao odgovarati zaslugama neumrloga pjesnika, koji, razgrijan žarkom ljubavi za svoje rodno mjesto, najbolji mu je spomenik podigao u svojemu „Osmanu," te mu eto sad, pošto su se savladale sve zapreke, harni Dubrovnik i čitavi slavenski jug podižu ljiep spomenik, djelo čuvenoga kipara umjetnika Ivana Rendića, Bračanina. Spomenik se diže na sred „*Poljane*" a svečano mu je otkriće dne 26. junija 1893.

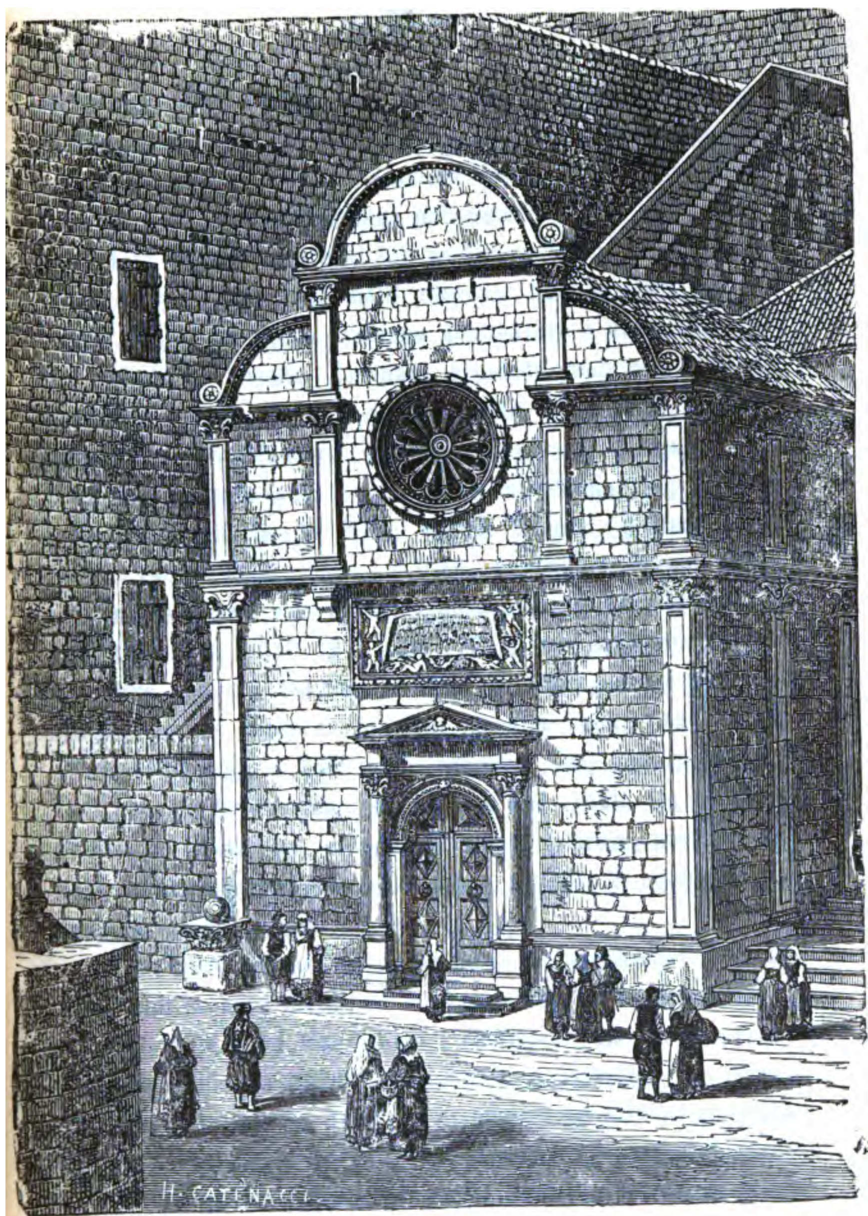

DUBROVNIK
svršetkom XV. vijeka*).

Grad Dubrovnik, koji s predgragjem broji danas jedne 8000 stanovnika, postao je od malenoga ribarskoga sela, koje je, regbi, naraslo osobito u vrijeme provalâ avarskijeh seljenjem onijeh, što bijahu sretno iznijeli živu glavu iz razvalinâ Epidaura i bližnjijeh gradova jadranskoga primorja. Ali nije moguće ustanoviti, kako se je ovo pučanstvo postepeno množilo. Znamo, da se je u XII. vijeku ojačalo povećom naseobinom i da se je kasnije velik broj porodica iz Ercegovine, Boke Kotorske, Dalmacije, Italije itd. tu nastanio iza prve seobe iz susjedne Ercegovine (1317), koja bješe uznemirila stare stanovnike. Znamo napokon, da se je najveći broj stanovnika doselio iz Arbanije osobito od XIV. do XVI. vijeka i to većinom preko Boke Kotorske. Ali su nam poznate, na žalost, i strašne nesreće, koje su silno umanjile broj pučanstva. Godine 1348. morila je kuga za šest mjeseca po 120 osoba na dan, a god. 1374. pomete ih svega do 18.000, izmegju kojih 80 patricija. Opet god 1400. pože kuga 2500 žrtava, a god. 1416. u sama dva mjeseca više od

---

*) V. „*Dubrovnik*“, zabavnik narodne štionice Dubrovačke, IV. godište. Ovaj je opis popunjen po djelu: *Dello sviluppo civile di Ragusa considerato ne' suoi monumenti istorici ed artistici.* Memorie e studi del Prof. Giuseppe Gelcich. Ragusa 1884.

Crkva sv. Spasa.

3800 duša. Dubrovačka nam je povijest zabilježila još nješkoliko nesrećnijeh godina, u kojim se je kuga povraćala, harajući Dubrovnik, ali je od svijeh najžešća bila god. 1526, koja pomori treći dio cijeloga pučanstva.

Isto su tako nesretni bili za Dubrovnik i potresi, koji, promjenjujući malo po malo njegovo lice, zbrisaše mu harakter, kojim ga lijepa vremena arhitekture i kiparstva bijahu podigla na visoko. To nam svjedoči mali broj lijepijeh spomenika, koji se još i danas uzdrže i po kojim možemo lako suditi o veličanstvu ondašnjijeh zgrada. Nema, na žalost, izmegju sačuvanijeh spomenika nijednoga, koji bi nam spominjao vrijeme do XIV. vijeka. Potresi godina 1480, 1481, 1482, 1496, 1504. i 1516, razorujući svojom silom kad manje a kad više zgrade Dubrovnika, pripraviše golemu katastrofu god. 1520 (17. maja), koju nam spominje zavjetna crkva Spasova. Od toga se doba ponoviše potresi bez prestanka za 18 mjeseca, te opet navališe god. 1534, 1543, 1544, 1556, 1631 i 1639, dok napokon onaj god. 1667. razori ono što bijaše ostalo od potresa god. 1520. Od te se je godine do danas, ne računajući manje potrese, povratio 18 puta pojačom silom ovaj teški pojav, zadavajući cijelomu pučanstvu strah i trepet.

Iza toliko poraza sačuvaše se jedini spomenici XV. vijeka, koji se zove zlatnijem vijekom dubrovačke republike.

U to je doba blagostanja i čestitosti sami grad s predgragjem brojio do 40.000 stanovnika, a plovidba, trgovina i obrtnost prinosile su državnoj pjeneznici do 80.000 zlatnijeh dukata godišnjega prihoda. Tome javnome blagostanju odgovaraše i bogastvo pojedinijeh osoba, tako da je trgovac Marko Lukarić mogao ponuditi svotu od 15.000 zlatnijeh duka-

ta Sigizmundu, kralju ugarskomu, kada je bio u teškoj oskudici, pošto izgubi bitku kod Semendrije; a Miho Pracat ostavi vladi za različite dobrotvorne svrhe svotu od 200.000 genuinâ. Sami trgovci one strane grada, što se zove *Prijeki*, imahu glavnicu od više milijuna dukata.

Nije dakle čuda, da je baš u ono doba bilo sagragjeno mnoštvo sjajnijeh i veličanstvenijeh zgrada, koje su resile Dubrovnik i kojih nam dio danas ostaje.

Najstarija slika Dubrovnika, koja do nas doprije, baš je od toga doba i pokazuje nam, kakav je bio grad svršetkom XV. vijeka.

Urezana je na ploči od srebra, koja stoji u lijevoj ruci kipa sv. Vlaha, što se poštuje u njegovoj crkvi. O ovomu kipu, kao izvrsnom umjetničkom djelu, napisa lijepu raspravu g. Vendelin *Boeheim*, onda c. k. kapetan pješačke pukovnije *Deutschmeister*, kada boravljaše u Dubrovniku, a sada upravitelj oružânê carskog dvora u Beču, te je sa dotičnom svečevom slikom priopći u njemačkomu časopisu: „*Mittheilungen der kais. kön. Central-Commission zur Erhaltung der Baudenkmale, 1868. I. Band*" pod naslovom: „*Die Statue des heiligen Blasius in der dem gleichnamigen Heiligen gewidmeten Kirche zu Ragusa,*" a u isto doba nacrta napose sliku Dubrovnika u kratko opisujući zgrade što se u njemu nalažahu.

Nacrt grada pripada svršetku XV. vijeka, a po svoj prilici bi izragjen izmegju god. 1480-85, pošto je naslikan zvonik za ure (v. br. 13), koji bi sagragjen god. 1480, a s druge strane tvrgja sv. Ivana (Forte Molo, v. br. 18) nije u onomu obliku kako bi popravljena god. 1485. niti se vidi naslikana

Nacrt Dubrov

ı XV. vijeku.

crkva sv. Spasa, ni Divona (*Sponza* ili *Fondigo*), koje su sagragjene početkom XVI. vijeka.

Radnja u ovoj slici kaže tipijski harakter u poglavitijem prijedmetima. Što se tiče cijeloga položaja grada kao i najljepšijeh njegovijeh zgrada, pogled je na jednu posve tačno izragjen, a na drugu nješto skraćen, jer se ne nalaze tri prijeke ulice, koje presijecaju poglavitu veliku ulicu, a i tada su bile. Broj tornjeva na gradskijem zidima odgovara broju sadašnjijeh, osim što nema jednoga kod vrata od Pila, a bi obaljen ovoga vijeka.

Sva je arhitektura Dubrovnika sastojala navlastito u gradskijem zidinama, koje su veličanstvene, s toga krasne. Biše sagragjene od XIV. vijeka pa u naprijeda, a utvrgjene drugijem redom zida sa strane brda i izdubeni duboki i široki prokopi god. 1463, pošto Turci osvojiše istočno carstvo.

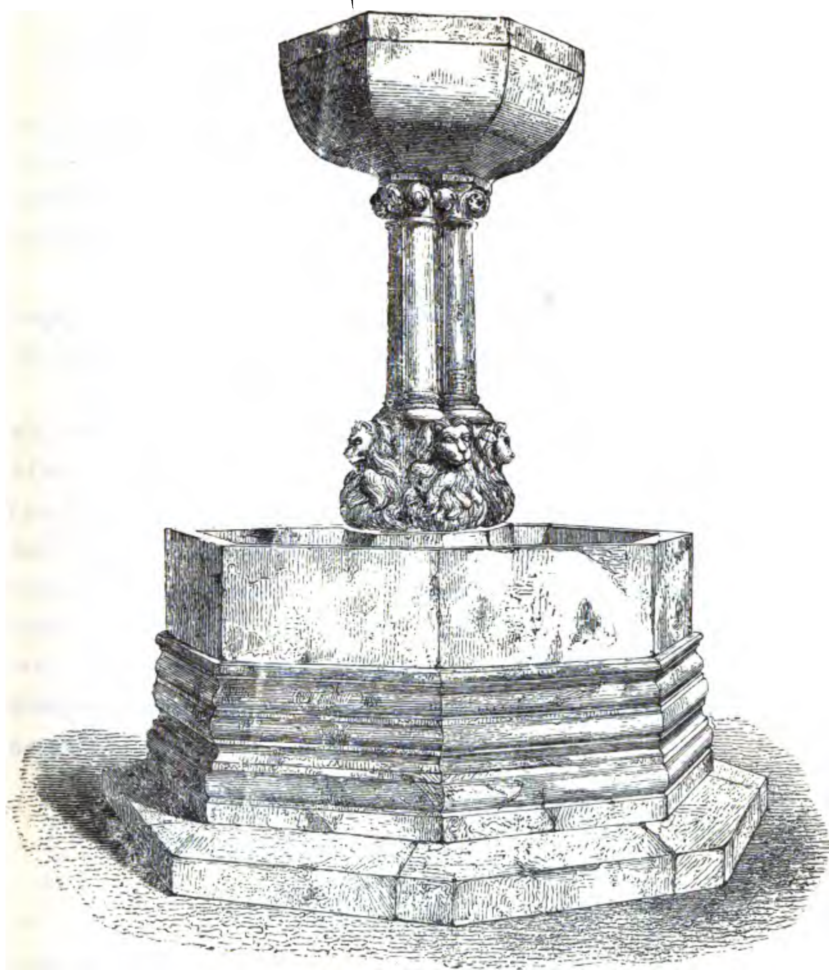
Po raznijem brojevima, koji su naznačeni u slici, donijećemo kratak opis poglavitijeh zgrada, koje bijahu u ono doba.

1. **Minčeta.** Na gradskijem zidinama sa strane sjeverne vidi se veličanstvena obla tvrgja, nazvana *Minčeta* po obitelji Minčetića (Menze). Bi sagragjena g. 1463. po nacrtu Michelozzi, a poslije (1538) utvrgjena od graditelja Antuna Ferramolino, rodom iz Bergama, koga mletačka vlada privremeno otpusti Dubrovčanima za tu svrhu. Prije godine 1463. bijaše ondje utvrgjeni stan porodice Minčetića.

2. **Crkva Franjevaca**, sagragjena i posvećena utemeljitelju istoga reda g. 1317. Prvi Franjevci dogjoše u Dubrovnik g. 1235. i bi im sagragjen god. 1250. manastir i hram posvećen sv. Tomi ap. izvan grada na Pilama na mjestu, koje se je prije zvalo *Jamine*, poslije trg *Clausel* po fran-

cuskomu gjeneralu, koji zapovijedaše u Dubrovniku, a sada je javna bašta pod imenom „*Teodorina gradina.*“ Sa straha od neprijateljskijeh nasrtaja i crkva i manastir biše god. 1317. obaljeni od same vlade, te sagragjen manastir i crkva u gradu. Kitni trjemovi ovoga manastira dovršeni su g. 1483. od Mihajla iz Bara arbanaškoga. Umjetnik, koji u važnijim prijedmetima bijaše posve tačan, brižno crtajući poglavite zgrade, ne bijaše kadar da ureže manastir ni trjemove, što su za crkvom; on ureza samo bližnju baštu, koja se pripoznaje po njekim dubovima.

Potresi, požari i kašnji dòdaci promijeniše u manastiru i crkvi pravi harakter vijeka, u kojemu su bili sagragjeni. Zvonik je većijem dijelom onaj stari, samo što je isprva bio šiljast u vrhu. Povrh velikijeh vrata crkvenijeh vidi se u izdubini gotičkog sloga lijep relief, koji nam prestavlja Gospu bolesnu sa Spasiteljem na koljenima. Klaustar je nasuprot uzdržao uvijek svoj prvotni oblik i ističe se svojom originalnosti i fantazijom osobito što se tiče nadstupinâ, koje zavglavljuju osmerokutne stupove što spojeni po dva zajedno okružuju trijem. U vrtiću pak usred klaustra vidi se još i sad vodena kamenica, umjetnička radnja iz XV. vijeka. Ova bijaše namijenjena za kladenac, ali je sad bez vode. Davno je izmijenjena, jer će se biti po svoj prilici skršila, te sad ne ostaju od nje nego stupci, lavovi i donja shrana vode s podnožjem. Na gornju sadašnju kamenicu bi dodan kasnije mramoran kip, koji prekazuje Sv. Frana, kojega nema u našoj slici. Kamenica je lijepa sloga i naslanja se na četiri združena stupa s korinatskijem nadstupinama, a stupovi se podupiru o četiri lava. Donja vodena shrana svršuje postepeno u lijepo podnožje.

Zdenac u klaustru Franjevaca.

3. Manastir koludricâ i crkva sv. Tome ap., koja propade potresom god. 1667. i nikad ne bi veće popravljena. I dan danas vide joj se razvaline.

4. Crkva sv. Klare. Manastir i crkva sv. Klare, gdje su stanovale koludrice, biše sagragjeni god. 1290, a zatim u razno doba popravljeni. Kad Francuzi osvojiše Dubrovnik, obratiše manastir i crkvu u kazermu. Sada je tu arsenô topništva.

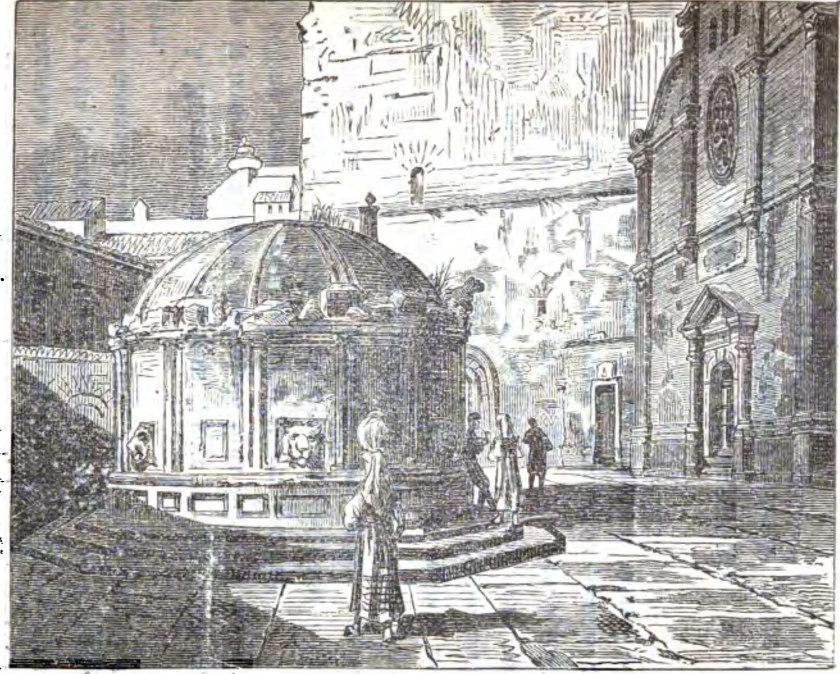
5. Zdenac na Puncjelam, *) gdje se slijeva živa voda, koja iz izvora u Šumetu teče okolo brda Srgja za osam miljâ duljine prokopom izdubenijem u stancu kamenu.

Godine 1438. dovede iz Šumeta u grad vodu Napuljski arhitekt Onofrije di La Cava. Za ovu radnju vodovoda bijaše u početku odregjena svota od samijeh 8000 dukata (po prilici današnjih 46.000 krunâ); ali ih je trebalo nadodati još 4000, da bude u svakom pogledu savršena. Kad je voda bila dovedena, Onofrije sagradi na Puncjelam prama crkvi Sv. Spasa zdenac, koji, i ako je mnogo pokvaren, ostaje kao vječni spomenik idrauličkog genija graditeljeva, na uspomenu kojega bi mu urezan u sredini ovaj natpis :

P · ONOFRIO · I · F · ONOSIPHORO
PARTHENOPEO · EGREGIO · N · T
ARCHITECTO
MUNICIPES.

---

*) Puncjele (pulcelle) bio je manastir baš ukraj zdenca, u kome su se odgajale djevojčice. Sad je tu arsenô topništva; suviše bi zdenac zagrabljen nòvijem zidom od dvora arsenala, i tako mu je oduzeta gotovo sva znamenitost.

ZDENAC NA PUNCJELAM.

Quod Opt. Ingenio Et Diligentia Sua Rhacuseor. Nobil. Providentia — Et Ampl. Ordinis Jussu Coacto Argento Publ. Hanc In Epidaur. Rag. N. N. — Illyridis Urbem Diu Jam Aquar. Penuriis Egestantem Aquas In Ea Hodie — Et A. VI. K. Febr. Kyriaceo Fausto Et Felicissimo Die — Conspic. Fontib. Exuberantissime Defluentes VIII. Ab Urb. Mil. — Scrupeos Arduosq. Per Colles Difficillimo Ductu Perduxit

K. *A.*

A. D. M. CCCC. XXX. VIII. VI. Kal. Febr.

Alberto Imp. Design. A. J. I.

Od lijepe radnje na zdencu ne ostaje danas nego poligonalna gragja od 16 stranica pokrivena svodom. Od uzgrednijeh stvari nema drugo nego kutnijeh stupova i šesnaest glava, iz kojih je točila voda; nema gornje gragje sa osam zmajskijeh glava, ni vodovala posred njih; sve je to propalo potresom. Tako nestade i dvanaest znakova zodijaka, koji su stajali na okrajcima. Danas se ne vidi drugo nego pas, obični simbol zdenaca.

Čitava druga radnja iz pameti Onofrijeve vidi se na lijepom zdencu na *Luži.*

6. Crkva sv. Marije dumana reda sv. Benedikta, koja bi sagragjena u davna vremena. To je jedna izmegju najstarijeh zgrada u Dubrovniku. Francuzi je obratiše sa manastirom u kazermu vojničku, čemu i danas služi.

7. Crkva sv. Petra, Lovrijenca i Andrije, braće Kotorana, po pokraćenju nazvana P e t i l o v r i j e n c i, na mjestu gdje je danas kuća Boškovićeva na Placi. Četrnaestoga vijeka bi sagragjena ova crkva, netom moći rečenijeh svetaca stigoše u Dubrovnik. God. 1667. sruši se potresom, niti bi veće popravljena. Novcem, što se izvadi iz prodaje razvalinâ

i mjesta gdje bijaše crkva, bi sagragjen u sadašnjoj stônoj crkvi otar na čast spomenutijeh svetaca, a moći im se nahode u moćniku iste crkve.

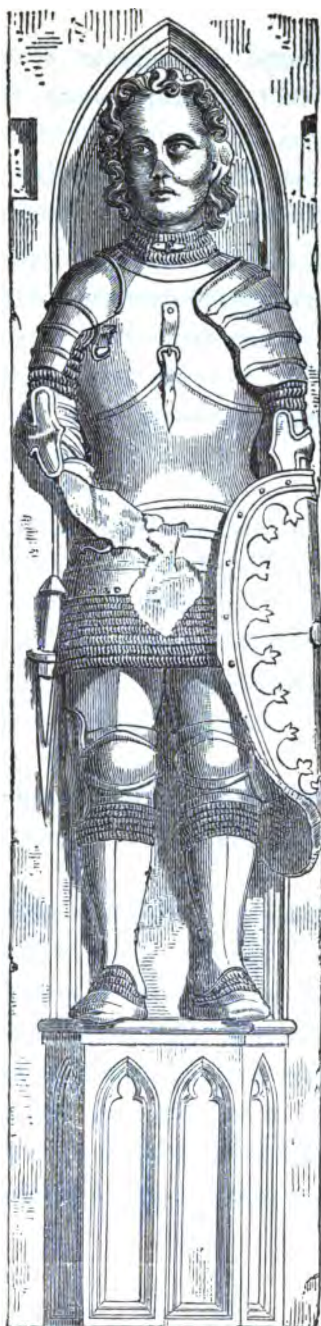
8. **Orlandov stup.** Ovaj davni spomenik stajao je pred crkvom sv. Vlaha i u njemu bijaše zasagjena vladina zastava sa slikom sveca pokrovitelja republike. S jedne mu je strane istesan na oskok oružan vojnik, s mačem u desnoj ruci, kojega lâkat služaše kao mjera dubrovačkog lâkta (51 cm), da se njom služe oni koji ondje prodavahu tkaninu.

Stup bi prozvan *Orlando*, paček se je skovala i odnosna legenda, koju donose svi dubrovački kroniste. Pripovijedaju, kako je vrli sinovac Karla Velikoga, paladin Orlando, razbio na jednoj dubrovačkoj galiji kod Lokruma njekog gusara, po imenu Spucenta, te da mu je dubrovačka republika podigla za harnost ovaj spomenik. Jednakijeh stupova, prozvanijeh istijem imenom, nalazi se u Bremi i u njekijem drugijem slobodnijem gradovima Njemačke, kao što je u Mlecima stup *Lombardis*, podignut g. 1505.

Dne 6. januara 1825. strašan vihar obori ovi domaći spomenik, te se onda iznagje u njegovu temelju bakrena ploča sa sljedećijem natpisom polugotičkijem:

M.CCCC....III de maggio fatto nel tempo di Papa Martino V. e nel tempo del signor nostro Sigismondo imperator Romanorum et sem(per augustu)s et re d' Ongaria e Dalmatia et Croatia et cetera, fò messa questa pietra et stendardo quì in honor di Dio e di santo Blasio nostro gonfalon. Li officiali......

Njeki su brojevi u godini izjedeni; nu, sudeći po dobi u kojoj kraljevaše Sigismund i Mratin V, te računajući na pro-

Orlandov stup.

stor praznine, broj se je nagagjanjem ispunjao sa XV. ili XX. te tako sastavljala godina 1418. ili 1423. Ali sada je dokazano, da je spomenik bio podignut baš god. 1418. Dva retka, što su bila iza najposljednje riječi, sad nije moguće protumačiti. Rečena se ploča nalazi u općinskom muzeju.

Stup, visok 12 stopa, ležaše od onoga doba, kad bi oboren pa do godine 1878. u pridvorju kneževa dvora, sadašnjega kotarskoga poglavarstva i spojenijeh mu ureda. Te godine bi popravljen i podignut opet po prilici na istomu mjestu, gdje je i prije stajao, a za uspomenu popravljenja bi urezan na njemu sljedeći natpis:

SIMULACRUM HOC ERECTUM
A · D · MCCCCXVIII VEL MCCCCXXIII
COLLAPSUM AQUILONIS PROCELLA A · D · MDCCCXXV
INSTAURATUM ITERUMQUE ERECTUM
EX CONSILII PUBLICI SENTENTIA
A · D · MDCCCLXXVIII.

Slika, koju donosimo, pokazuje nam Orlandov stup u stanju, u kojemu se je nalazio od doba kad je bio oboren do god. 1878.

9. **Zastava** republike dubrovačke, na kojoj bijaše naslikan sv. Vlaho, pokrovitelj grada i cijeloga zemljišta.

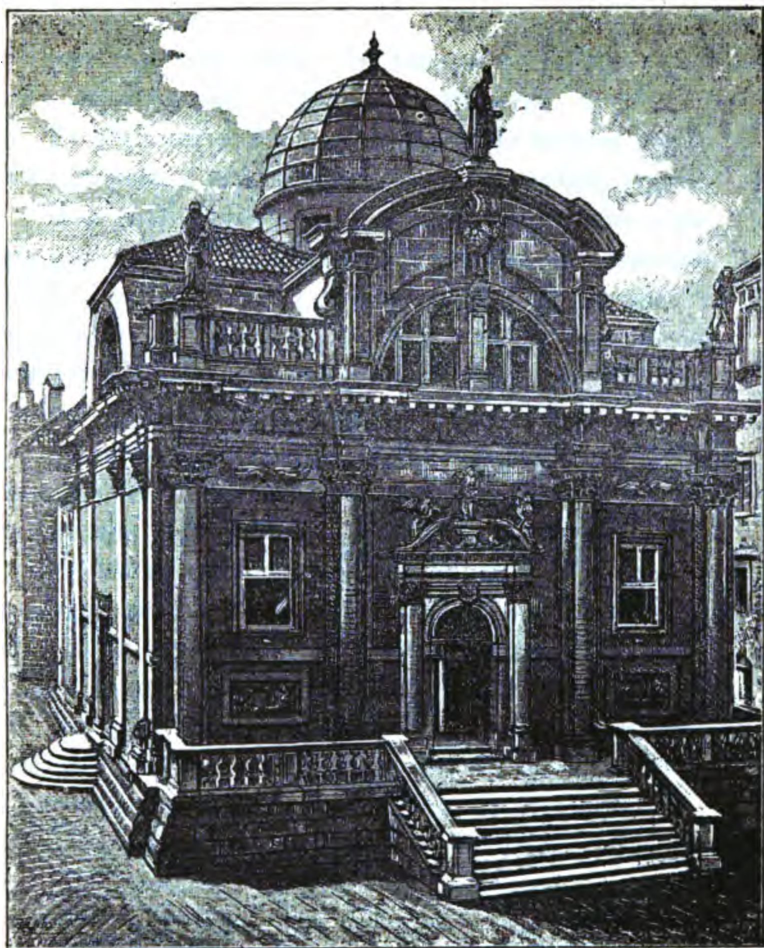
10. **Crkva sv. Vlaha**, sagragjena godine 1349-52. Unutrašnji arhitektonički uresi biše dovršeni okolo svrhe XIV. vijeka od Ivana iz Sijene. Kod iste crkve bi sagragjena jedna luža za vojnički stan, gdje su u prva vremena držali puku javne propovijedi. Bi istrošeno u te gragje 40.000 dukata. Crkva bijaše rimskog sloga, a slična u formi stônoj

crkvi, samo manja. Bila je na tri broda, naslonjena na visokijem i debelijem stupovima. U presbiteriju se je visio krasan

SREBRNI KIP SV. VLAHA.

otar, na komu bijaše položen onaj srebrni svečev kip, koji nam i sad ostaje. Imaše jošte druga tri otara sa stranâ: o-

Sadašnja Crkva sv. Vlaha.

tar Propeća od čista srebra, sv. Ambrozija, podignut troškom milanske porodice Sforza, i sv. Margarite.

Na okolo crkve bila je galerija urešena malijem stupcima od mramora i mramornijem kipovima različitijeh svetaca.

God. 1547. ošteti je oganj, a mnogo pak pretrpi u potresu god. 1667; ali bi popravljena i upotrebljena mjesto stône crkve, kad se ova sruši. God. 1706. nehotice se upali u njoj oganj, te sva izgori, niti išta ostane čitavo osim svečeva srebrnog pozlaćenoga kipa, komu u lijevoj ruci stoji ploča s urezanom slikom grada, koju opisujemo.

Na istomu mjestu bi pak podignuta god. 1707-15. sadašnja svečeva crkva pod upravom mletačkoga graditelja Marina Gropelli, te se rečeni kip i sad vidi na velikomu otaru.

11. **Stôna crkva**, sagragjena od Dubrovčana prihodima trgovačkijem pomorskijem u XIII. vijeku. Za ovu se je gragju potrošilo po Ranjini 80.000 zlatnijeh dukata, a bi dovršena u 44 godine. Hram bijaše rimskog sloga, prekrasan u formi, na tri broda, naslonjena na visokijem i kitnijem mramornijem stupovima sa krasnijem nadstupinama, postavcima i okružicama gotičkoga sloga. Unutra se svijetljaše zlato, a krasne su slike iz staroga i novoga zavjeta resile strane. Na caklima prozora bijahu nabojadisane slike svetaca, a simbolični kipovi od mramora, njeki od mjeda, drugi opet od srebra, krasno izragjeni, i mnogovrsne radnje u mozajiku i u plosnoj rezbi kićahu ovaj sveti hram.

Na velikomu otaru bijaše bogata srebrna slika sa osamnaest likova, a povrh presbiterija veliko propeće od srebra s kipovima Gospe i sv. Ivana sa stranâ u naravnoj veličini.

Pred presbiterijom pod poglavitijem brodom stajaše prijestô kneza republike, a naokolo stolice za vijećnike.

Propovijedaonica je bila naslonjena na četiri stupa krasno izragjena, a pod njom se dizaše mali otar, s koga su pjevali evangjelja i poslanice i naviještali puku dane svečane. Tu blizu bijaše i krstionica.

Bilo je i drugijeh pet otara, a megju njima jedan od čista srebra, pred kojim bi knez slušao misu.

Povrh svodova bila je jedna kapela, gdje su se hranile svete moći.

Crkva je imala troja vrata, a poglavita bijahu okrenuta prama zapadu.

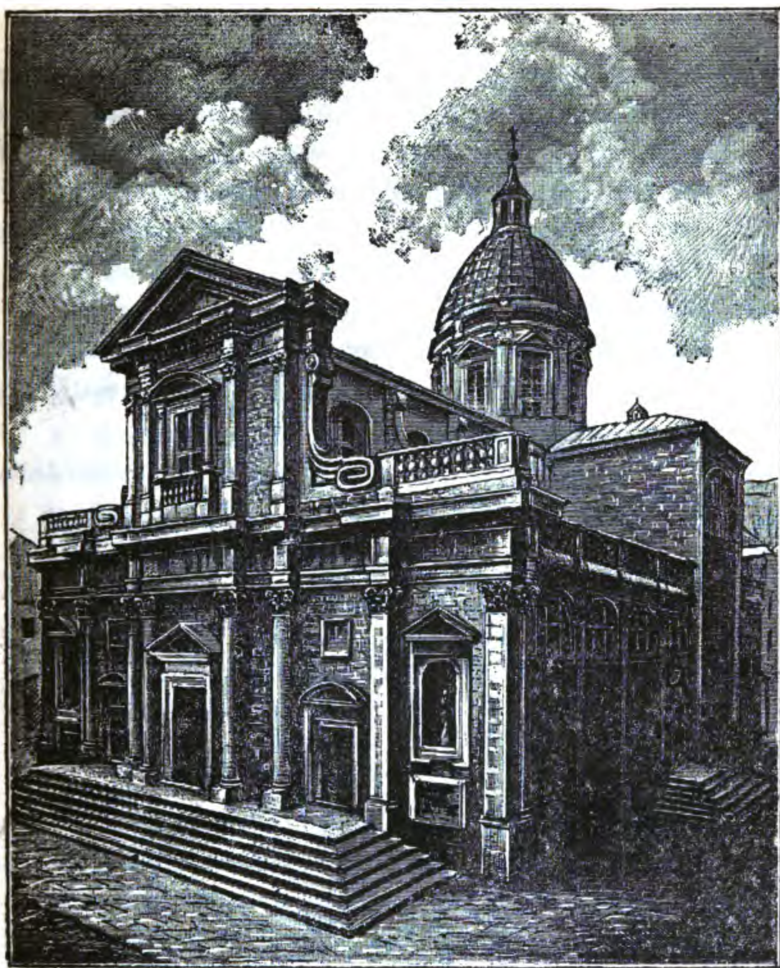
Na okolo crkve pak bijaše prostor ogragjen stupcima od mramora i mramornijem kipovima, lijepo izragjenijem.

Na srednjem se je brodu visila krasna kuba, a vaskolik krov bješe pokriven olovom.

Druge polovine XIV. vijeka poče se graditi zvonik pred velikijem vratima; ali, pošto bi dovršen prvi red, bi obustavljena radnja, pokrivena svodom i namijenjena za krstionicu i posvećena god. 1395. Bijaše na osam kuta s oblučastijem uskijem i dugijem prozorima.

U potresu god. 1667. sruši se stôna crkva, te osta zakopano sve blago što se u njoj nalažaše. Samo se sačuva jedan dio moći.

Na istome mjestu, gdje se je dizala ova krasna katedrala, bi sagragjena nova, kakva je u našoj slici, od arhitekta Andreotti i svečano otvorena god. 1713, te zatim malo po malo iznutra dogragjena. Dok je starinska crkva gledala put istoka, sadašnja je okrenuta prama zapadu. Arhitektu je lebdio pred očima lik Petrove bazilike u Rimu, što pokazuje kuba i oblik krsta. I iznutra i izvana ističe se korinatski

Sadašnja stôna crkva.

red, izvana pak s obje strane pročelja i sa stranâ do okrajka kube nad korinatskijem uresom vide se balaustre atičke.

Krstionica, o kojoj rekosmo, osta i pošto se sruši hram, ali ne više za prijašnju svrhu, sve do god. 1880, kad ovaj domaći spomenik bi razoren.

12. Davna crkva sv. Jakoba ap. na Pelinam.

13. Zvonik za ure, koji po Luccari bi sagragjen god. 1480. Orlogjije bi iznovice popravljeno, pošto kaže natpis, koji se ispod njega čita, da ga učini fratar Baletin:

A. D. M.DCC.LXXXI. OPUS. PASCHALIS. BALETIN. A CANALIBUS. O. M. S. FRANCI.

Na zvoniku se nalazi zvono slavnog ljevača Ivana Krst. iz Raba, na komu se čitaju sljedeći stihovi:

ACTA VELUT PHOEBUS DISTINGUIT TEMPORA CURSU
TERRIGENIS PERAGENS SIGNA SUPERNA POLI,
SIC SONITU NOSTRO NUMERATUR CIVIBUS HORA
NOCTE MONENS REQUIEM LUCE LABORIS OPUS.
BAPTISTA PIUS DIVI BLASII HONORI ET GLORIAE
HOC OPUS FUDIT A. S. M.D.VI.

14. Knežev dvor. Najpoglavitija zgrada u Dubrovniku je dvor kneza republike, sada stan kotarskog poglavarstva. U njemu je knez morao stanovati za cijeli mjesec dana, odregjeni rok kneževanja. Bi sagragjen god. 1438. od Onofrija di La Cava, Napulitanca, koji dovede u Dubrovnik živu vodu. Kad je bio poštećen vatrom (8. augusta 1462), bi mu popravljena gornja strana od Gjura Orsini, Dalmatinca, koji sagradi veličanstvenu crkvu u Šibeniku, i od Michelozzi. Ovaj je nacrtao gragju, a Gjuro je Orsini izveo osim avlije, koja je ostala od požara i bila prekrojena, da može uzdržati novu težinu. Unutrnja je strana od podne ostala na

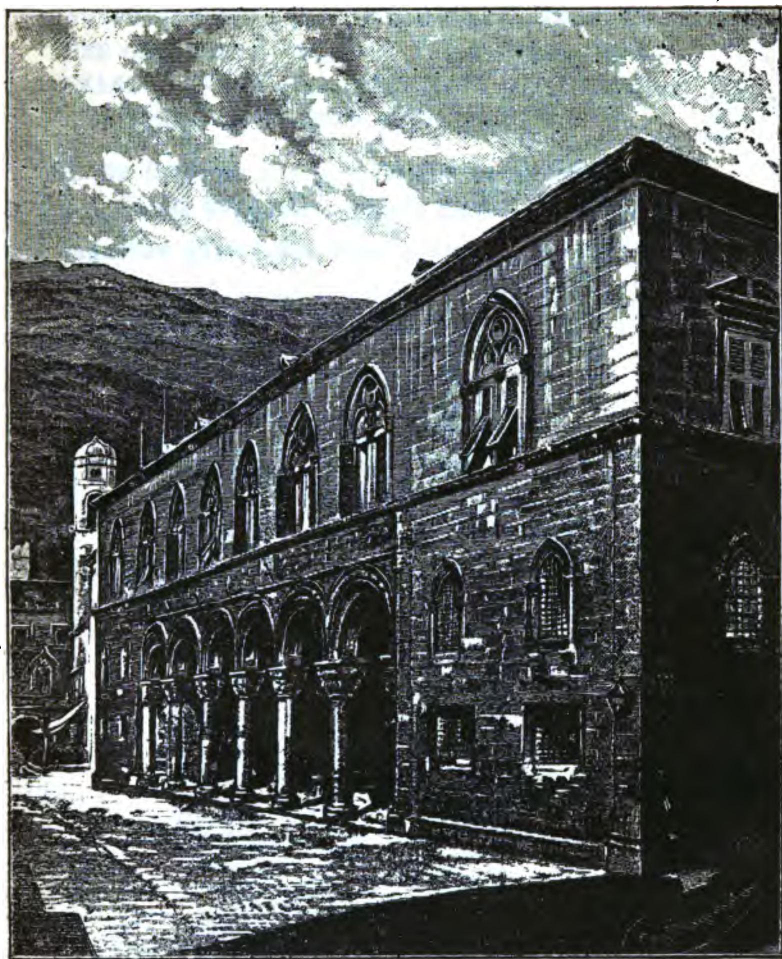
starome, a sjeverna bi promijenjena, što se i na oko vidi. Jedna vrlo umjetna glava, što je bila u staromu dvoru, sad se nalazi u Kabožinu ljetnjaku u Rijeci. Sad se za cijelo zna, da dvor nije nikad bio, kao što se je mislilo, na dva poda. Osim avlije ostalo je od staroga pročelja devet prozorčića gotičkog-talijanskoga sloga i osam ubavijeh prozornijeh dveri. U avliji je Pracatov spomenik, oštećen od potresa, a sve ostalo unutra nije ni osjetilo strašni bič. Stupovi s glavama cvjetnastijem, vrlo ubavi, koji nam napominju korinatski slog, podupiru svodove divno izvedene.

U jednu riječ gragja je u cjelini vrlo umjetna i sadašnji starinari evropskog glasa dive se umu i pregnuću Dalmatinca Gjura Orsini.

Osobitu pažnju zaslužuje nadstupina t. z. Eskulapijeva, koja se nalazi na krajnjem stupu kneževa dvora s desne. Utesan je starac u tozi, dugom bradom, a na glavi mu senatorska kapa. Sjedi za klupom alhimiste s knjigom u desnoj ruci.

Držalo se je uopće da je ova nadstupina bila unesena iz Epidaura, jer svi ljetopisci govore, da su se za gragjenje i pregragjenje Dubrovnika upotrebljavale ruševine onoga grada. I pošto se je cijenilo, da onaj starac prekazuje Eskulapija, kazalo se je, da je i ova nadstupina prenesena iz hrama Eskulapijeva u Epidauru, kako bi čovjek mogao zbilja i promišliti, kad pročita sljedeći natpis, koji je urezan pod trijemom blizu nadstupine:

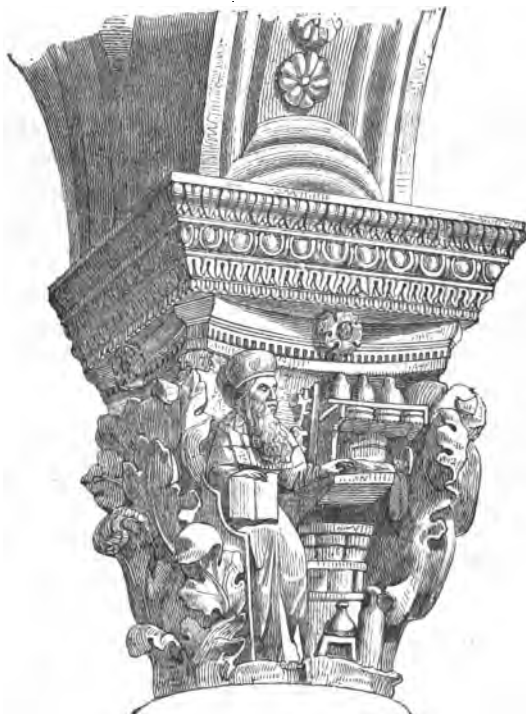
MVNERA DIVA PATRIS QVI SOLVS APOLLINIS ARTES
INVENIT MEDICEAS PER SAECVLA QVINQVE SEPVLTAS
ET DOCVIT GRAMEN QVI AD VSVM QVODQVE VALERET
HIC AESCVLAPIVS CAELATVS GLORIA NOSTRA

Knežev dvor.

RAGVSII GENITVS VOLVIT QVEM GRATA RELATVM
ESSE DEOS INTER VETERVM SAPIENTIA PATRVM·
HVMANAS LAVDES SVPERARET RATA QVOD OMNES
QVA MELIVS TOTI NEMO QVASI PROFVIT ORBI.

Ali De Diversis, koji je vidio dok se je radila (1438), veli, da je izumio kremonski plemić Nikola Laziri, onda na službi republike dubrovačke, i da je njegov i natpis.

ESKULAPIJEVA NADSTUPINA.

Niz duljinu kneževa dvora protezala se je druga zgrada, gdje su se sakupljali vijećnici u doba republike. Na unutrašnjijém vratima velike dvorane bijaše postavljen ovaj natpis:

OBLITI PRIVATORUM PUBLICA CURATE.

A na ulasku u dvoranu maloga vijeća povrh vrata bijaše njeki kip, koji je predstavljao Pravdu sa zamotkom u ruci, na komu se je čitalo:

JUSSI SUMMA MEI, SUA*(vos cuicumque tueri)*

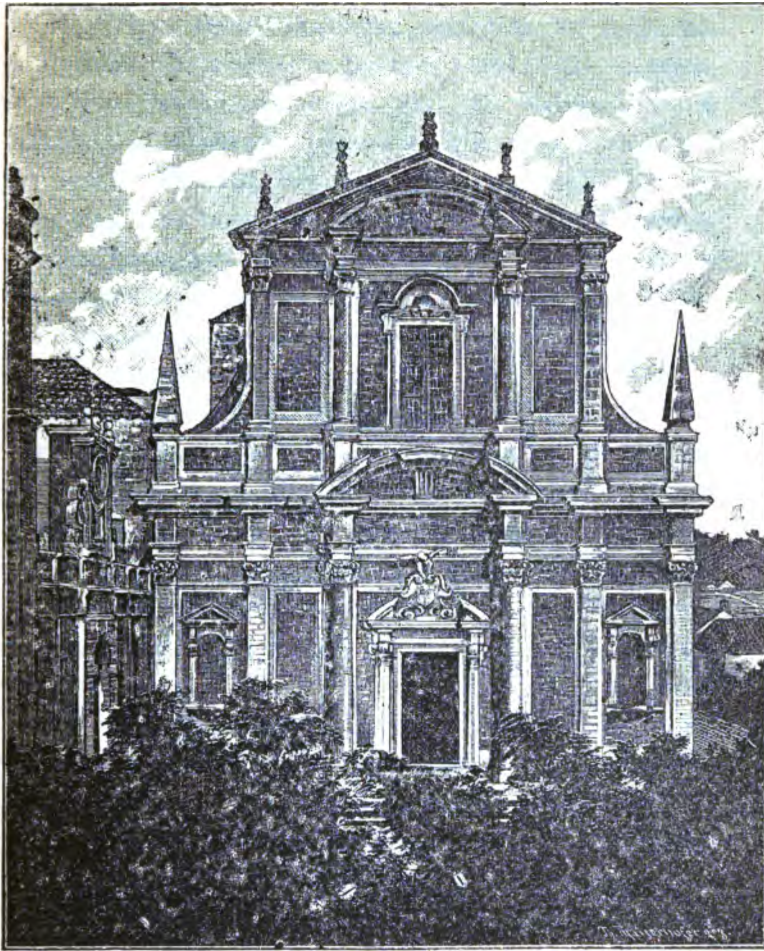
U istoj rečenoj dvorani velikoga vijeća bijaše sljedeći natpis slavnomu Nikoli Buniću:

D · O · M ·
NICOLAO DE BONA JOANNIS FILIO
SINGULARIS PRUDENTIAE SENATORI QUI DIFFICILLIMIS
REIPUBLICAE TEMPORIBUS GRAVISSIMA LEGATIONE SPONTE
SUSCEPTA AD VICINUM BOSSINAE PROREGEM ET AB EO
PER VIM IN SILISTRIAM TRANSMISSUS IBI DIUTURNO IN
CARCERE PRO PATRIAE LIBERTATE CATENATUS OBIIT
MORTE IPSA ANIMIQUE CONSTANTIA IMMORTALITATEM
NOMINIS IN OMNEM POSTERITATEM PROMERITUS
HOC EX SENATUS CONSULTO MONUMENTUM HONORIS
ET MEMORIAE POSITUM ANNO MDCLXXVIII.

Godine 1816. ova zgrada bi uništena ognjem, a sada je na njezinu mjestu općinski dvor, sagragjen g. 1867, u koji bi prenesen Bunićev natpis, koji u požaru čitav osta, sa sljedećijem nadodatkom:

QUI LAPIS
VETEREM AULAM SENATORIAM
INCENDIO ET TEMPORUM CASIBUS CORRUPTAM
DIU ORNAVERAT
IN VESTIBULO AEDIUM CIVICARUM POSITUS EST
EX CONSILII PUBLICI SENTENTIA
A. D. XI. KAL. SEXT. MDCCCLXX.

15. Gradska luka, gdje su naslikane njekoje plavi.

Crkva Jezuvitâ.

16. Crkva Dominikanaca, posvećena sv. Dominiku. Prvi Dominikanci prispješe u Dubrovnik god. 1225. i nastaniše se u sv. Jakoba na *Pelinam* (br. 12). Kašnje, kad im se poveća broj, bješe im tijesno u onomu zakutku, te im pobožni Vučići i Palmotići darovaše crkvu sv. Luke i Uznesenja Gospina, i na tomu mjestu počeše milostinjom Dubrovčana graditi hram, koji bi dovršen god. 1306. Ovaj je sad izgubio većinom svoj starinski oblik, radi koga je bio ugledan; ali su stare umjetnine ostale, izmegju kojih se ističu pobočna vrata, zanago jedna od najljepšijeh česti starinske zgrade, oštećene potresom, toli s ures koli s arhitekture. Crkva je urešena Ticijanovom Mandalijenom porodice Pucićâ, što je dragocjena rjetkost. Istoričko i umjetno groblje u crkvi, gdje su pokopani Crijevići, Pucići, Sjerkovići, arhiepiskopi, inostrani poslanici, bosanski plemići i zadnji Damjan Ohmućević, zamijenjeno je sad mramorskijem pločama. Crkva je imala isprva 21 otar, a kašnje 18, dok ovaj broj bi snižen u novije doba na 13.

Sakristija gotičkog sloga, što je starinska crkva Gospina Uznesenja, uzdrži svu svoju starinu i u groblju i u tri otara, te je u njoj i mali moćnik, u kome je najdragocjeniji krst Urošev sa starijem srpskijem natpisom. I zvonik je umjetna radnja u prvašnjemu gotičko-talijanskomu slogu. Bi sagragjen g. 1424. od fratra Stjepana Dubrovčanina, a na njemu zvuče dva starinska zvona, jedno sliveno g. 1369. od Talijanca Bartolomea iz Kremone, a drugo g. 1519. od Ivana Krst. Rabljanina.

Čim bi dovršena gragja ove crkve, poče se uza nju graditi i nov manastir, koji bi dogragjen g. 1348. i ostaje uvijek kao lijep spomenik sloga gotičkoga-talijanskoga i ako

je mnogo pretrpio potresom. I klaustar mu je umjetan u slogu romanesko-gotičkomu. U sakristiji se čita natpis, koji spominje graditelja što je upravljao gragjenjem krasnijeh trjemova manastira, a u isto vrijeme sagradio tvrgju sv. Ivana (Forte Molo) i kamenjak na obranu luke:

PASQVALIS MICHA
ELIS RAGVSINVS PLV
RA INGENIO CLARA
INVENIENS ANNO
QVO PORTVM
EDIDIT MCCCCLXXXV.

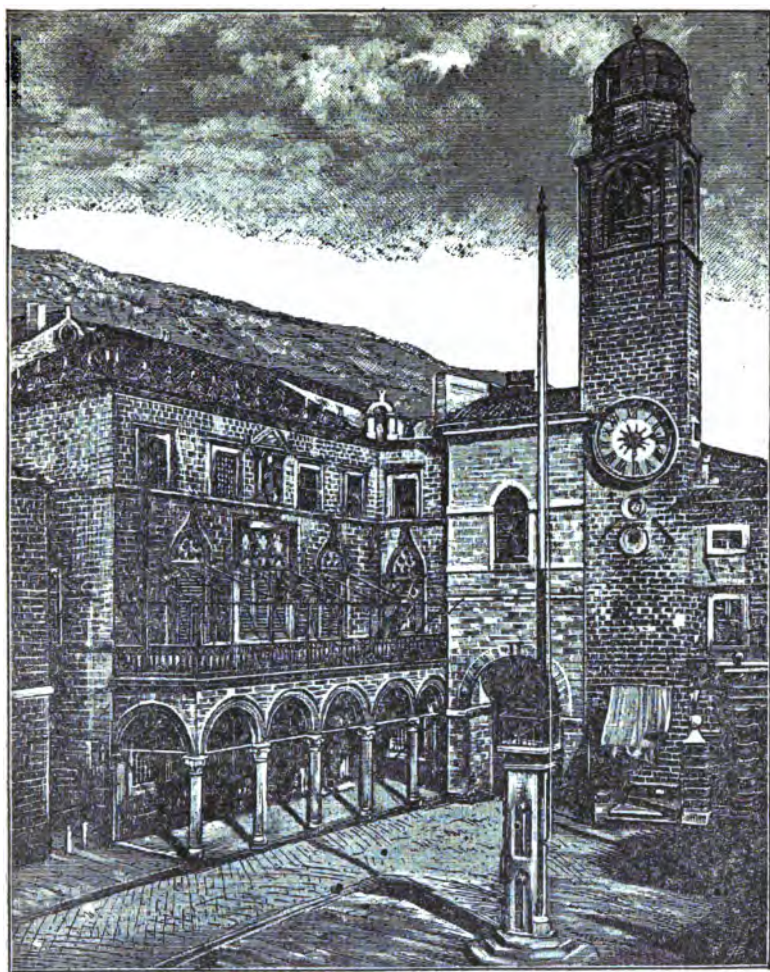
Manastir nema ništa osobita osim male biblioteke, u kojoj se čuvaju rukopisi starijeh Dominikanaca, našijeh pisaća, a najskoli Crijevićevi *Viri illustres*.

17. U staro se je doba zatvorala luka verigama, što se bistro vidi u slici.

18. **Tvrgja** sv. **Ivana** (Forte Molo), naslikana u staroj svojoj formi, prije jošte nego bi popravljena od Paska Michaelis god. 1485, kako se i sad vidi.

Ovomu ćemo opisu Dubrovnika svršetkom XV. vijeka nadodati još tri zgrade, koje su iz kašnjega doba i zaslužuju da se spomenu, a to su: 1. *Divona*, 2. *Crkva sv. Spasa*, 3. *Crkva Jesuvitā.*

Divona (**Sponza** ili bolje **Fondigo**). — Prije nego bi se turili u svijet iz Dubrovnika mnogobrojni proizvodi domaćega obrta, trebalo ih je donijeti na *ured procjene*, da im ovaj procijeni državnu pristojbinu. Taki se je ured zvao *Sponza* i bio je sagragjen okolo god. 1312. kod vrata ribarnice. Kada pak pomorskom trgovinom po istoku i usljed trgovačkijeh ugovora, sklopljenijeh pod zaštitom cara Sigizmunda sa

Orlandov stup, zvonik za ure i divona.

svijem municipijima sredozemnoga mora, i dubrovačka trgovina po moru umnoži svoj rad, trebalo je, obzirom na potrebe Dubrovnika i radi velikoga provoza, sagraditi veliko spremište (*Fondigo*). I zbilja gradnja bi odlučena god. 1514. po nacrtu Paska Michaelis a dovršena god. 1520. sadržavajući starinsku *divonu* i rečenu *Sponsu*, kojih uspomena ostade do danas u imenima zgrade *Divona* i *Sponza* (ili još bolje *Fondigo*).

Sad su tu namješteni uredi financijski.

Kad se prouči sva ova zgrada, odma se pozna, da joj je pročelje iz mnogo kašnjega vremena i nadodato staroj zgradi iz XIV. vijeka. Potrjemak sastoji iz pet oblijeh lukova naslonjenijeh na šest stupova, na kojim su samo dvije nadstupine starinske. Na prvom se podu vide tri velika prozora s uresima mrežastijem po mletačkomu ukusu, a na drugomu, koji je na krajnjemu rubu iskićen lijepijem paomicama i pokazuje ukus najprostijega preporogjenja, nalaze se četiri četverokutna prozora, a izmegju njih izdubina s kipom sv. Vlaha.

Crkva sv. Spasa. — Dne 17. maja 1520. strašan potres razori mnoge kuće u Dubrovniku, a veliku štetu pretrpješe stôna crkva i javne zgrade. U velikomu strahu i trepetu, što su ih zadavali potresi (češće ponovljeni kroz 18 mjeseca iza toga dana), grad se zavjetova Spasitelju i odredi sagraditi zavjetnu crkvu na njegovu čast. Gradnja bi povjerena Danilu Resti, Damjanu Minčetiću i Gjonu Sorkočeviću i dovršena nakon 16 godina. Na pročelju crkve, koja se nalazi blizu Franjevačke, čita se sljedeći natpis:

AD AVERTENDAM COELESTEM — IRAM IN MAXIMO TERRAE TREMORE — HANC SACRAM AEDEM SE. RHA· VOVIT — ANNO A CHRISTI NATALI DIE DXX — SUPRA M. XVI. CAL. JUN. DAN. — RHES. ET. DAM. MIN. FACIENDAM — CURARUNT ET PE. SEOR.

Ova bi se crkva mogla smatrati najsavršenijim spomenikom arhitektoničkijem u Dubrovniku. Slog joj je lombardski iz najboljega doba, a pročelje joj spominje ono Hvarske i Šibeničke katedrale.

Crkva Jezuvitâ. — Ovo je prvi spomenik umjetnički što se je podigao na gomili ruševina iza velikoga potresa god. 1667. Gragja je crkve počela dne 27. aprila 1699, a crkva bi svečano otvorena dne 8. aprila 1725, kako potvrgjuje i sliedeći natpis, urezan zlatnijem slovima na ploči iznutra povrh velikijeh vrata:

D. O. M.
TEMPLUM HOC
IN HONOREM S. IGNATII LOYOLAE
A FUNDAMENTIS EREXIT
COLLEG. RAGUS. SOC. JESU
ET APERIENDUM CURAVIT
AN. JUB. MDCCXXV.

Crkva je duga 80 met., široka 20, a 20 visoka do svoda. Slog je gragjevine po preporogjenju, što je Borromini izveo, a nacrt je bio pregledan od glasovitoga Pozzo, čuvenoga slikara i arhitekta. Crkva je na jedan brod, kao što su uopće sve Jezuvitske crkve, i osim velikog otara ima još četiri pobočne kapele.

Tipografija D. Pretnera u Dubrovniku